ŽAGARĖ

Darius Balsas

Tyrimai Žagarėje

2015 m. Žagarėje, Gedimino, Kalkių, P. Avižonio, Pakalnės, Raktuvės, Šiaulių, Švėtės, Vilniaus gatvėse ir Miesto aikštėje buvo atlikti žvalgomieji tyrimai bei žvalgymai.

Žagarės senamiesčio archeologiniai tyrimai pradėti nuo 1995 m. 2015 m. žvalgomieji tyrimai bei žvalgymai buvo atlikti 25 vandentiekio įvadų ir kanalizacijos išvadų vietose sklypuose Gedimino g. 5 (šurfas 1), Kalkių g. 11 (šurfas 2), Raktuvės g. 1–3 (šurfas 3), Šiaulių g. 9 (šurfas 4), Vilniaus g. 11–5 (šurfas 5), Vilniaus g. 18–4 (šurfas 6), Vilniaus g. 23 (šurfas 7), Vilniaus g. 35 (šurfai 8, 9), P. Avižonio g. 10 (šurfas 10), P. Avižonio g. 4 (šurfas 11), P. Cvirkos g. 29 (šurfas 12), P. Cvirkos g. 25 (šurfai 13,14), Pakalnės g. 3 (šurfas 15), Švėtės g. 11 (šurfas 16), Vilniaus g. 1 (šurfas 17), Vilniaus g. 10A (šurfai 18, 19), Vilniaus g. 13 (šurfas 20), Vilniaus g. 39 (šurfas 21), Vilniaus g. 7 (šurfas 22), P. Cvirkos g. 21 (šurfas 23), P. Cvirkos g. 10

1 pav. Tirtų įvadų vietos Žagarėje: 1 – Žagarės miesto istorinė dalis (UK 17127); 2 – senojo miesto vieta (UK 30333); 3 – Žagarės dvaro sodyba (UK 965); 4 – tirtų įvadų vietos. D. Balso brėž.

Fig. 1. Service line sites investigated in Žagarė: 1 – the historical part of Žagarė; 2 – the old town; 3 – the grounds of Žagarė Manor; 4 – investigated service line sites

(šurfas 24), Miesto a. 18 (šurfas 25), Vilniaus g. 16 (šurfas 26), Vilniaus g. 27 (šurfas 27), Švėtės g. 3 (perkasa 1) (1 pav.). Sklypuose Vilniaus g. 11 ir Vilniaus g. 18 buvo atlikti žvalgymai, žvalgytos 23 m bendro ilgio trasos. Bendras tirtų įvadų–išvadų ilgis siekia 496 m. Iš viso buvo ištirti 27 šurfai (nuo 1x1 iki 1,5x1 m dydžio) ir 1 perkasa (5x2 m dydžio), bendras ištirtas plotas – 41,25 m^2.

Gedimino gatvėje fiksuotas 1,05 m storio XX a. II pusės – XIX a. pabaigos kultūrinis sluoksnis. Šio sluoksnio viršutinė dalis yra maždaug 10–50 cm gylyje ir datuotina XX a. II puse. XIX a. pabaiga – XX a. pradžia datuojama apatinė sluoksnio dalis fiksuota nuo 50 cm iki 1,05 m gylio. Sluoksnyje rasta glazūruotos keramikos, porceliano lėkščių šukių ir fabrikinių vinių. Sluoksnio dalis skiria 10–15 cm storio permaišytas rusvo molio su juoda žeme tarpsluoksnis – buvęs žemės paviršius.

Kalkių gatvėje fiksuotas iki 1 m storio XIX–XX a. kultūrinis sluoksnis. 25–55 cm gylyje fiksuota viršutinė sluoksnio dalis datuotina XIX–XX a. Rasta 1961 m. TSRS moneta, glazūruotų puodynių ir dubenų fragmentų, lėkščių duženų, geležinių fabrikinių vinių. Sluoksnyje aptiktas 1 redukcinės keramikos fragmentas, kuris gali būti datuojamas XVIII a. Taip pat šurfe aptiktas 30–55 cm pločio, 0,85–1 m gylio perkasimas, kuris buvo suformuotas sklype esančio pastato statybos metu. Perkasime aptikta keletas XVIII (?)–XIX a. datuojamų radinių – keramikos šukių ir kaltinių vinių.

Raktuvės gatvėje fiksuotas iki 1 m storio XIX–XX a. kultūrinis sluoksnis. Iki 40 cm gylio fiksuoti supiltiniai juodžemio, smėlio ir griuvenų sluoksniai, kurie buvo suformuoti XX a. II pusėje. Nuo 40 cm iki 1,05 m gylio yra XIX–XX a. I pusės sluoksnio dalis su pavieniais XVIII a. (?) datuojamais radiniais.

Šiaulių gatvėje fiksuotas 0,85–1,05 m storio XIX–XX a. kultūrinis sluoksnis su pavieniais XVIII a. (?) datuojamais radiniais. 25 cm gylyje aptiktas 25–30 cm storio XX a. II pusėje gyvenamojo namo statybos metu suformuotas sluoksnis su statybinėmis atliekomis. Nuo 50 cm gylio yra 35–50 cm storio sluoksnis su XVIII (?)–XIX a. datuojamais radiniais (glazūruotų ir neglazūruotų redukcinių, oksidacinių puodų, puodynių ir lėkščių šukės).

Vilniaus gatvėje fiksuoti 0,75–1,6 m storio XVII–XX a. kultūriniai sluoksniai bei aptikti XIX a. pabaigos – XX a. I pusės pastatų pamatai. Šurfuose 8–9, 20, 21, 22, 27 aptiktas 0,85–1,35 m storio sluoksnis, datuotinas XIX–XX a. Sluoksnyje rasta puodų, puodynių ir lėkščių šukių. Šukės dengtos skaidria ruda, juoda, žalia ir gelsva glazūra. Tarp radinių aptikta keletas redukcinės keramikos šukių, kurios datuotinos XVIII a. (2 pav.). Šurfuose 5–7 ir 26 fiksuotas 1,05–1,1 m storio XIX–XX a. kultūrinis sluoksnis. Šurfe 5 aptiktas 20–25 cm aukščio, 40 cm pločio XIX a. pabaigos – XX a. I pusės pamatas, kurį sudaro viena skaldytų granito ir dolomito akmenų eilė, rišta cemento skiediniu. Akmenys yra 16x10x7–52x40x10 cm dydžio. Pamatas tęsiasi ŠR–PV kryptimi, kuri sutampa su dabartine šalia Vilniaus gatvės stovinčių namų užstatymo linija. Istoriniuose 1876, 1881 ir 1948 m. Žagarės miesto planuose pažymėtas namas,

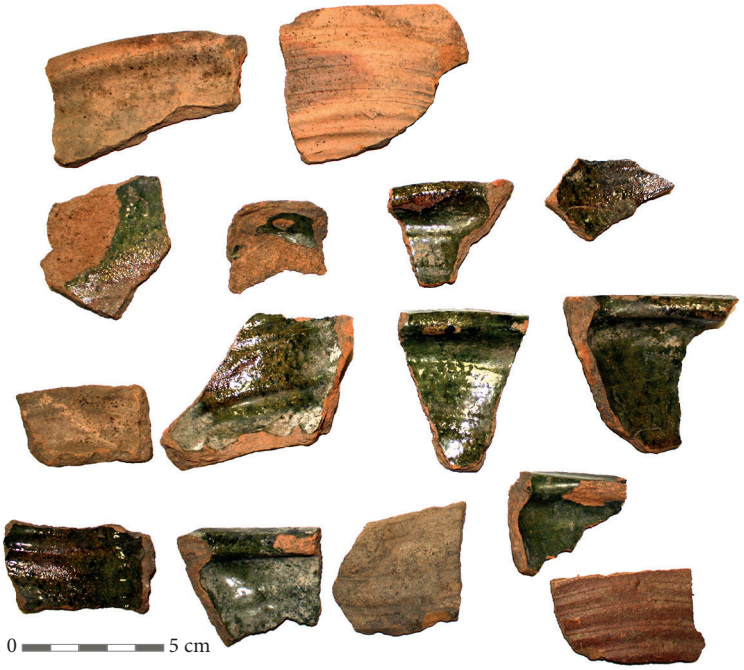

2 pav. Puodų fragmentai iš šurfo 21. D. Balso nuotr.
Fig. 2. Pot fragments from test pit 21

kuris yra šalia dabar sklype stovinčio pastato. Šurfe aptiktas šio namo PR sienos pamatas. Šurfe 6 aptiktas XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje sklype stovėjusio pastato ŠR sienos apardytas pamato fragmentas. Atidengti du 50x37 ir 47x22 cm dydžio akmenys. Pamatas tęsiasi ŠR–PV kryptimi. 1876, 1881 m. Žagarės planuose sklype yra pažymėtas pastatas, kurio pamatas ir buvo atidengtas. Šurfe 7, 20–25 cm gylyje, rastas XIX a. pabaigoje – XX a. I pusėje sklype stovėjusio pastato PV sienos pamato fragmentas, kuris tęsiasi ŠV–PR kryptimi. Pamatas sudėtas iš 13x8x5–64x52x40 cm dydžio neskaldytų lauko akmenų, rištas cemento skiediniu, jo plotis siekia apie 55 cm, aukštis 30–40 cm. Pamatas orientuotas ŠV–PR kryptimi. 1876, 1881 ir 1948 m. Žagarės miesto planuose sklype yra pažymėtas pastatas, kuris stovi tirtame sklype šalia Vilniaus gatvės. Šiuo metu šio pastato vietoje yra pakilimas su žemės paviršiuje matomais akmenimis. Šurfe 26, 20 cm gylyje atidengtas XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje sklype buvusio pastato pamatas, sumūrytas iš 11x10–47x40 cm dydžio akmenų, rištas cemento skiediniu. Pamato aukštis – 40 cm. Šurfuose 17, 18 ir 21 fiksuotas 0,9–1,4 m storio XVII–XX a. kultūrinis sluoksnis. Apatinėje sluoksnio dalyje, esančioje maždaug 0,6–1,4 m gylyje, aptikta XVII–XVIII a. radinių – žiestos redukcinės ir oksidacinės keramikos, plokštinio koklio su tamsiai žalia glazūra fragmentas, neglazūruotų puodyninių koklių kvadratine anga, šukių ir stiklinių butelių duženų. Šurfe 17, 20 cm gylyje atidengtas akmeninis grindinys.

3 pav. Dubeninių koklių fragmentai iš šurfo 23. D. Balso nuotr.

Fig. 3. The 'bowl-shaped' stove tile (Schüsselkacheln) fragments from test pit 23

P. Avižonio gatvėje fiksuoti 0,8–1 m storio XIX a. pabaigos – XX a. kultūriniai sluoksniai su stiklinių butelių duženomis, puodynių, dengtų skaidria ruda glazūra, šukėmis ir raudonų molinių plytų duženomis.

P. Cvirkos gatvėje fiksuoti iki 0,8–1,37 m storio kultūriniai sluoksniai. Šurfuose 13 ir 14 aptiktas 80–90 cm storio kultūrinis sluoksnis su XIX–XX a. datuojamais radiniais. Šurfuose 12 ir 23 rastas iki 1,2 m storio XVII–XX a. kultūrinis sluoksnis. Viršutinėje sluoksnio dalyje (20–60 cm storio) rasta XIX–XX a. datuojamų radinių. Apatinėje sluoksnio dalyje (55–85 cm storio) rasta XVII–XVIII a. lėkščių fragmentų su žalia ir ruda glazūra, ornamentuotų baltos spalvos horizontalių linijų ir bangelių ornamentu, puodų, degtų redukcinėje ir oksidacinėje aplinkoje, šukių, viena puodynės kojelė, dubeninių koklių kvadratine anga su žalia glazūra fragmentų bei neglazūruotų dubeninių koklių (3 pav.). Šurfe 24 fiksuoti XIX–XX a. sluoksniai bei aptiktas XIX–XX a. pradžios apardytas pamato fragmentas. Pamato fragmentas yra 50 cm pločio ir 45 cm aukščio, sudėtas iš nuo 25x12 iki 40x35 cm dydžio netašytų akmenų, rištas cemento skiediniu, orientuotas ŠR–PV kryptimi.

Pakalnės gatvėje fiksuoti 70 cm storio pilkos žemės ir 55 cm storio juodos žemės su dolomito nuoskalomis sluoksniai be radinių.

Švėtės gatvėje fiksuoti XVIII a. pabaigos (?) – XX a. kultūriniai sluoksniai. Šurfe 16 aptiktas tik 85 cm storio XX a. II pusės sluoksnis. Perkasoje rastas kultūrinis sluoksnis, kuriame išskirti 3 horizontai. XX a. II pusės I horizontas fiksuotas nuo dabartinio žemės paviršiaus iki 25 cm gylio. II horizontas, datuojamas XIX a. II puse – XX a. pradžia, yra 25–55 cm gylyje. Jame rasta puodynių su baltu angobu ir gelsva glazūra šukių, porceliano ir fajanso indų duženų, stiklinių vaistų buteliukų, fabrikinių vinių. Rastas vienas lėkštės dugnas su gamintojo ženklu „М.С. КУЗНЕЦОВА *въ Ригѣ*.“ Nuo 55 iki 65–85 cm gylio fiksuotas XVIII a. pabaiga (?) – XIX a. I puse datuojamas III horizontas, kuriame rasta neglazūruotos redukcinės bei oksidacinės keramikos su gelsva glazūra arba baltu angobu fragmentų. Palaidojimų perkasoje nerasta.

Žvalgymų metu sklype **Vilniaus g. 18** aptiktas XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje sklype stovėjusio pastato PR sienos pamatas. Šio pastato ŠR siena atidengta šurfe 6.

2015 m. tyrimų metu Žagarėje aptikti nuo 75 cm iki 1,9 m storio kultūriniai sluoksniai su XVII–XX a. datuojamais radiniais. Atrinkta ir inventorinta 110 radinių, iš jų 79 buitinės keramikos (lėkščių, puodų ir puodynių šukių), 21 puodyninių ar dubeninių koklių, 4 stiklinių dirbinių fragmentai, 6 metaliniai dirbiniai ir t. t. Radiniai perduoti ŠAM.

The Investigations in Žagarė

In 2015, field evaluations and surveys (27 test pits (1x1 m, 1,5x1 m) and one trench (5x2 m), a total of 41.25 m^2) were conducted at the sites of 25 water and sewer service lines (a total length of 496 m) on private plots on Gedimino, Kalkių, P. Avižonio, Pakalnės, Raktuvės, Šiaulių, Švėtės, and Vilniaus Streets and in Miesto Square in the city of Žagarė (Fig. 1). Cultural layers, 0.75–1.9 m thick, with 17th–20th-century finds were discovered during the investigation (Figs. 2–3). On Gedimino Street, a 1.05 m thick cultural layer from the late 19th–second half of the 20th century was recorded. On Kalkių and Raktuvės Streets, a 19th–20th-century cultural layer up to 1 m thick was found. On Šiaulių Street, a 0.85–1.05 m thick, 19th–20th-century cultural layer with isolated 18th-century (?) finds was discovered. On Vil-

niaus Street, 0.75–1.6 m thick, 17th–20th-century cultural layers were recorded and the foundations of buildings dating to the late 19th–first half of the 20th century were found. On P. Avižonio Street, 0.8–1 m thick, late 19th–20th-century cultural layers were recorded. On P. Cvirkos Street, cultural layers up to 0.8–1.37 m thick were unearthed. In test pits 13 and 14, a 0.8–0.9 m thick cultural layer with 19th–20th-century finds was discovered. In test pits 12 and 23, a 17th–20th-century cultural layer up to 1.2 m thick was found. On Pakalnės Street, a 70 cm thick layer of grey soil and a 55 cm thick layer of black soil with dolomite chips but no finds were recorded. On Švėtės Street, late 18th(?)–20th-century cultural layers were unearthed.

Evelina Simanavičiūtė

Žagarės senamiesčio tyrimai

2015 m. Joniškio r. savivaldybės administracijos užsakymu Žagarės miesto istorinėje dalyje (UK 17127) ir senojo miesto vietoje (UK 30333) (Joniškio r.) projektuojamose magistralinių vandentiekio bei nuotekų tinklų iki privačių namų trasose buvo atlikti žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai.

Anksčiau Žagarės senojo miesto vietoje tyrimus vykdė G. Aleliūnas (1997 m.) (*ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 366–368), E. Vasiliauskas (2001–2014 m.) (*ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 227–229; *ATL 2002 metais*, V., 2004, p. 240–241; *ATL 2003 metais*, V., 2004, p. 237–241; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 418–419; *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 450–459; *ATL 2008 metais*, V., 2009, p. 453–455; *ATL 2011 metais*, V., 2012, p. 544–551; *ATL 2012 metais*, V., 2013, p. 555–559; V. Juškaitis (2011–2014 m.) (*ATL 2011 metais*, V., 2012, p. 541–544) bei D. Balsas (2015 m.) (žr. p. 394–398).

Darbai vykdyti Miesto aikštėje ir Avižonio, Dariaus ir Girėno, Gedimino, Kalkių, P. Cvirkos, Raktuvės, Šiaulių, Švėtės, Tilto bei Vilniaus gatvėse. Bendras tirtų įvadų–išvadų trasų ilgis – 520,71 m. Iš viso buvo ištirti 28 šurfai, kurių bendras plotas 28,08 m^2. Žvalgymai atlikti 49,8 m ilgio planuojamose vandentiekio įvadų–išvadų trasų vietose. Tyrimų metu nustatyta, kad storiausi (iki 1,05 m) XVI–XVIII a. datuojami kultūriniai sluoksniai yra P. Avižonio, P. Cvirkos, Dariaus ir Girėno, Raktuvės, Švėtės gatvėse ir Miesto aikštėje. Labiau į miesto pakraščius nutolusiose gatvių dalyse sluoksniai menki arba visai nesusiformavę. Dalyje šurfų sluoksniai stipriai apardyti nelegalių žemės kasimo darbų metu.

Miesto aikštėje tirti 4 šurfai (1–3, 23) bei žvalgytas plotas 4. Iš viso čia ištirta 32,8 m^2. Visuose šurfuose po supiltiniais sluoksniais rastas XX a. grindinys (1 pav.) bei jo fragmentai. Po grindiniu šurfe 3 rastas 55–60 cm storio

1 pav. Akmenų grindinys šurfe 3 iš PR. E. Simanavičiūtės nuotr.

Fig. 1. The stone paving in test pit 3, as seen from the SE